ՅԵՒԼՈՒԱԾ

ԱՐՈՐԴԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1849 ԹՒՒ 44

ԷՋԳԷՑՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԻՆ ԷՋԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՊԵՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՎԻՃԱԿԻՆ ՊԱՐՏՈՒՆՑ ՎՐԱՑ

ԵՐԵՍՈՒՆ ՈՒ ՀԻՆԳ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԷՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԵՍՆ ԳՐՈՒԵՒԱԾ

ՀՈՎՈՒԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԸ

Մ՚ԻՍԼԵՒ հիմակ մեր ընթերցողները լրագրիս ընթացքին տրգէն տեսած պիտի ըլլան որ մեր նպատակներուն մէկն ալ է՝ ազգայնութիւնը պահելու սուրբ իրաւունքն ու հպատակի մը պարտաւորութիւնները իրարու հետ միացնել։ Ա՛ս բանիս վրայ չէ թէ միայն անուղղակի, հապա նաեւ ղանոնցան թերթերնուս մէջ խիստ շատ անգամ ուղղակի խօսելու առիթ ունեցանք, ուր՝ թէ մեծապատիւ Սուլթանին եւ թէ իր խնամատուն պաշտօնէիցը հաստատած բարեկարգութիւններուն եւ մարդասիրական ու ազատական սկզբանց յարգը ցուցընելէ, եւ բացայայտ ըսինք որ մեր ազգայնիք իրենց նախահայրերէն ժառանգած հաւատարմութիւնը ինչպէս մինչեւ ասս օրս, նմանապէս ասկէ վերջն ալ իրենց մեծագոյն պատիւ մը անկորուստ պահեն, եւ տէրութեան պաշտպան ու բարերարութիւնները անոնցմէ՝ իրենց անոր վրայ տրուած երախտագիտութիւնն ու սէրը կրկնապատկեն ու իրեն հետ իրարու հոր հետ կապուին եւայլն։ Ա՛ս խօսքերը պէտք է դէպքերու մէջ այնչափ անգամ կրկնած ենք, որ հոս մէկիկ մէկիկ յիշելը շատ երկայն կ՚երթայ։ Բայց մեր վերի ըսածներն ըլլալու համար հարկ չկայ որ ազգայնութիւնը մէկդի ձգուի, ազգային լեզուն թող տրուի ու ազգային պատմութիւնը մոռցուի։ Երկու ծայրերն ալ իրարու հետ կրնան միաւորիլ, ու արդէն ապրն ալ, դարերէ ի վեր երկուքն ալ իրարու հետ միացուցած է, այնպէս որ իր ազգայնութիւնը սիրած ասոնը՝ իր հպատակութեան պարտաւորութիւններուն մէջ երբէք պակսած չէ, եւ ա՛ս բանիս մէջ Օսմանեան տէրութեան մէկալ ազգերուն ալ օրինակ կրնայ ըլլալ։ Բայց ա՛ս ամէն անկիղծ ցոյցերուն գէմ՝ փոքանալ որ Պոնապարտիստական պատուական օրագրին մէջ Սեպտեմբերի 19ին երկայն հատուած մը կը կարդանք, որով բովանդակ ազգը բարձրագոյն Դրան առջեւ կասկածաւոր կրնայ ըլլալ, իբր թէ մեր ազգը տէրութեան սէր, երախտագիտութիւն ու հաւատարմութիւն չունենայ։ Նոյն հատուածին դիմաւոր խմբագրը՝ ա՛ս երկու կէտի վրայ է, նախ որ մեր ազգը կրթութեան համար եղած դիմումներուն մէջ ասանկ հարկաւոր նիւթի մը վրայ ամենեին եւ ոչ մէկ բառով յիշատակութիւն կայ եղեր։ Երկրորդ՝ տէրութեան ապահովի կամ տրբամայի դէպքերուն մէջ մեր ազգը ոչ ոք ուրախացուցիչ եւ ոչ ալ տրտմեցուցիչ մը կը ցուցընէ ըսելը, որով կ՚իմացուի նոյնը թէ մեր ազգը տէրութեան դաղափարներուն հետ չիմաստնիր։ Եւ նորդ՝ Օսմանեան տէրութեան մէջ ազգայ կատարեալ հաւատարմութիւն ըլլալու համար պէտք է ելլէր որ բոլոր հոնանկացի ազգերը մէկ ձուլուին, վասն զի մէկ ազգի մէջ չնկրնար նոքոր երեք չորս ազգ պարունակուիլ։

Այսչափ եւ առաջ նոյն հատուածին վրայ մեզմէ գրառուածն ա՛ընելու համար՝ նմանապէս որ հեղինակը հայերէն դրքերը առնուին էլ քննած, ա՛ս կ՚ըսենք որ ըրած քննութիւնը գէմ շատ հարեւանցի է, որովհետեւ ազգը ձեւքը տրուած առաջին գրքերուն մէջ ա՛ս բանս բացայայտ կը յիշուի։ Պիրապատուելի Հ. Պօղոս վարդապետ Յովհաննէսեանց պաշտպանութիւն մանկանց, անուանով ազգ կրթութիւնեանը համար շինած օգտակար գրքին մէջ երկու տեղ (երես 52—53, եւ 101—103) յայտնապէս ու ընդարձակ նոյն նիւթին վրայ կը խօսի եւ հպատակի պարտաւորութիւններն ու հաւատարմութիւնը ազգը մանրին մէջ պզտիկուց կը պատուաստէ։ Դարձեալ Պիրապատուելի Հ. Միքայէլ վարդապետ Վիւրմանեան իր շարադրած Քրիստոնէական վարդապետութիւնը մէջ 281 երեսէն մինչեւ 285 ա՛ս բանիս վրայ կը խօսի, ուր ա՛ս հարցման՝ «Աշխարհական մեծաւորներով զինչ կ՚իմանան», ազան պատասխան կու տայ որ «Թագաւորն ու քաղաքին մեծերը, որոնց աշխարհական ու քաղաքական բանեբու մէջ հնազանդելու է»։ Դարձեալ դասատուն մեծ մասին մէջ կարդալու համար ազգս ձեւքը կը տրուին Աւետարան ու Աստուծոյ թղթերը, ուրեմն ա՛ս Նկատմամբ խօսածներդ շատ յայտնի են։ Եթէ ազգ ուրիշ այնչափ գրքերուն մէջ ա՛ս բանիս վրայ գրուածներդ։

Լրկրորդ՝ իրաւացի չէ ըսելը որ մեր ազգը տէրութեան ուրախակից կամ տրտմակից չ՚ելլար։ Ամէն տեղ երբոր Օսմանեան տէրութեան ուրախալի դէպք մը կը պատահի, մեր ազգայիններդ ատրաքոյ կարգի ուրախութեան մէջ եղած են ու կ՚ելլան, ինչպէս նաեւ տրտմական դէպք մը պատահած տեղն այնպէս ցաւած են ու կը ցաւին որ կարծես թէ բուն իսկ իրենց ընտանեացը նոյն արկածը հանդիպեր է։ Ասիկա մենք չէ թէ միայն կարդիքով կ՚ըսենք, հապա միշտ անձամբ ալ տեսած ենք, եւ մէկը չնկրնար դէպք մը ցուցընել, որուն մէջ Հայազգիները տէրութեան ուրախութիւնը վրայ տրտմած կամ տրտմութիւնը վրայ ցնծացած ըլլան։ Բայց ա՛ս ուրախութիւնը կամ տրտմութիւնը արտաքին մեծամեծ նշաններով ու հանդէսներով ցուցընելնին երկու պատճառ ունի, մէյ մը որ իրենց գտնուած վիճակը չիտանիր ասանկ արտաքին ցոյցեր ընել, երկրորդ՝ վասն զի Հայազգիք ան բնութիւնը չունին որ իրենց նեղքին դէպքերուն ուրիշ շատ ազգաց պէս պատուով տրտնջալով հրատարակեն։ Ուրիշ տէրութիւնց մէջ դժուարաւ կը գտնուի այնպիսի ապրիր յեղով ազգ մը, որն որ տիրող ազգին արտաքին ու քաղաքական առաջնորդութիւնը այնչափ համաձայնած ու լիզուն այնչափ տրված ըլլայ, ինչպէս մեր ազգը կրցածին չափ ըրած է։

Երրորդ՝ թէ մէկ ազգի մէջ չնկրնար երբեք շորս ազգ պարունակուիլ, պէտք է զանազանել։ Խնչպէս Պալքանի իր աշխարհագրութեանը մէջ ազգերն կ՚ըսէ, Ազգ բառը երբեք առուտ ունի։ Ա։ Քաղաքական կամ պաշտօնական ազգ, որ է տէրութեան մը բոլոր բնակչաց դուռանը, թէպէտեւ անոնց մէջ շատերը այլեւայլ ցեղէ յառաջ եկած ու կրօնքի եւ լեզուաւ տարբեր ըլլան, զորօրինակ Ուսարիացի, Թուրանցի, որով շատ զանազան ազգեր կ՚իմացուին։ Բ։ Ազգ-բնութիւնական ազգ, որ է բնական առհմանութիւնով զատուած տեղ մի բնակող ժողովուրդը, թէպէտեւ անոր մէջ այլեւայլ ցեղէ սերած ազգեր ըլլան, ինչպէս Հնդիկ կամ Հնդկաստանցի անունը։ Գ։ Ցեղ-բնութիւնական կամ ազգաբնական ազգ, որն որ կը պարունակէ մի եւ նոյն ցեղէ յառաջ եկած ու մի եւ նոյն լեզուն խօսող ազգերը, թէպէտ տեղով հեռու, եւ կրօնական ու քաղաքական բաժանմամբ իրարմէ տարբեր ըլլան։ Պարսկացին, ուր որ գտնուի նէ՝ Պարսկացի է, նոյնպէս Սպանիացին, Հայը, եւայլն։ — Այդ՝ ատոյգ է որ ա՛ս վերջին առմամբ մէկ ազգի մէջ երեք չորս ազգ չնկրնար ըլլալ, բայց նախընթաց երկու նշանակութիւնեամբ մանաւանդ առաջին նշանակութիւնամբ մէկ ազգի մէջ չէ թէ միայն երեք չորս, հապա երեք չորս հարիւր ալ կրնայ ըլլալ, եթէ աշուքնիս յայտնի օրինակներուն դոցել չենք ուզեր։ Թող տանք Ռուսասան ու Հիւսիսային Ամերիկայի միացեալ տէրութիւնները, ու Աւստրիան միայն օրինակ առնենք, եւ կը տեսնենք որ Հոն չէ թէ միայն ամէն ազգ իր ազգայնութիւնը կը պահէ, իր լեզուաւը կը սորվի, հապա նաեւ իր կրօնքը հետ իր լեզուաւը կը խօսի, գատատուանները իր լեզուաւը կ՚ընէ, եւ իր լեզուն մշակելու համար տէրութենէ ալ ատակ կ՚առնէ եւայլն, եւայլն։ բայց ամէնը մէկտեղ մէկ Աւստրիացի անուամբ իրարու հետ կը միանան։ Ա՛ս մեզ կրնայ ըսուիլ. Նոսա Տաճկաստանցի։ Բայց մեր ազգը իր պարտաւորութիւնները գրեթէ խղճահարութիւնամբ կատարելէն ետքը՝ տէրութենէ ասանկ բաներ չեպահանջեր, որովհետեւ ինք իր բարեկարգ թագաւորին վրայ վստահ է որ անիկայ իր կողմանէ ամէն կարելի բարեկարգութիւնները կամաց կամաց ու քայլ առ քայլ կը հաստատէ։

Այդն հատուածին հեղինակը անշուշտ ա՛ս բարի գիտաւորութիւնն ունի որ բարձրագոյն Դրան կատարեալ քաղաքական հաւատարմութիւն չտալուն համար եղած անհիմն զրպարտութիւնները հերքէ։ բայց համոզուիլ ուզողներուն համար բաւական էր ըսել որ ա՛ս բանս մէկէն ի մէկ ու ժամանակէն յառաջ անկարելի է, եւ թէ պէտք է որ Օսմանեան ընդարձակ տէրութեան ազգերը գեռ կրթուին, նոր սկսած բարեկարգ կարգադրութիւնները յառաջ երթան եւայլն։ Ա՛ս խնդիրը ցուցընելու համար հարկաւորութիւն չկար այնպիսի ազգի մը հաւատարմութիւնը տարակուսական ընելու վտանգի մէջ ձգել, որուն այնչափ յամառ հաւատարմութեան ցոյցերը նոյն իսկ Եւրոպայոյց մէջ, իրեն «Հաւատարիմ» մկրտիչը բերած են։ Թէպէտ նոյն գրուածքին վերի վերջը մը նայելով՝ գուցէ ամէնը բարեկամական հոգի մը չտեսնեն, բայց մենք մէջը գտնէ թշնամութիւն ալ չենք ուզեր ենթադրել։ Ի վերայ այսր ամենայնի նոյն հատուածին հեղինակին՝ միայն ա՛ս կ՚ապաւենք որ Օսմանեան տէրութեան օգտին համար գէշ ու ազէկ առէններդը ամէնէն առելի տրտանց աշխատող ու վստակաւոր Հայազգիներուն վրայ մէյ մ՚ալ դրելու առիթ ունենայ նէ, քիչ մ՚ալ առելի զգուշութեամբ գրէ։

Իսկ մեր ազգայիններդ ատոր նայելու են որ մէկ կողմանէ մեծապատիւ Սուլթանին շնորհածներդ փայելով, իրենց ազգայնութիւնը ծաղկեցընել ուզած առնենին, մէկալ կողմանէ ալ յառաջուան պէս մանուանդ թէ յառաջուրնէ առելի իրենց հաւատարմութիւնն ու երախտագիտութիւնը շարունակ գործքով ցուցընեն, որպէս զի թէ միայն ասանկ գրուածքներուն գոյութիւնը կը կորնչի, հապա նաեւ տէրութեան առջեւ առելի եւս վստահութիւն, յարգ,

համարում ու պատիվ կը տանեն։ Բայց մինչ մեր խոսածը լուսաւոր սեպելով՝ հոսանքը պատշաճ կը համարինք գնել Աստուծոյ եպիսկոպոսներէն մանրամասն դրուած ճառն ալ, որուն մէջ աշխարհքիս շարժմունքը լաւ գիտցող Յն երեւելի հօտապետները աս ու սոսր նեանն նշանաւոր խնդիրներուն վրայ ուղիղ կը խօսին, կը սրամիտնեն, կը զանազանեն եւ իւրաքանչիւր վիճակի պարագային լուսաւոր ճշմարտութիւն կը մեկնեն։

Արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ Աստուածասիրաց ուխտին գումարեալք ի Վիեննա առ հաստատելոյս իւրեանց վիճակացն ոգւոյն եւ սրհնութիւն Աստուծոյ Հօրէ եւ ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ։

Աստուծոյ մարգարէն տեսանելիութեամբ Արկ. ասացեալ Աստուածային եպիսկոպոսաց մեծագոյն Կարեր բազմանքին հանձնայն՝ որն որ իր հրաւէրովն բուն մեր բազմանքն ու որոշմունքը գիտնալոյն, Վիեննա ժողովուածոյն, որպէս զի ամենայնիս միտքն խորհիցուն ի նիւթիւրեն փոյթ, զանոնք՝ Ցերուիթեան նոր սահմանագրութիւնն հրատարակուած քաղաքային իրաց պարտականութեան ատենը Աստուծոյ մէջ եղող կոմոնղիկէ Եկեղեցոյ օգտակար ու շահաւոր կրնան ըլլալ։

Այսպիսի երեւելի գործքի մը Աստուծով սկիզբ ընելու համար՝ Ապրիլի 30ին որբուհոյն Կատարեալ ոսոխին արը Արիոյն Սաբելիանի աւազանին մէջ եկեղեցւոյն մէջ Փրիսոսի սեղանին քով կոմոր ժողովեցանք, ու սաբր Պատարագին առներ Վիեննայի ծերունի Հոգեւոր Տիրոջմէ Հայրապետական ձեռքն Քրիստոսի Պարմին ընդունելով, քաղ կոգնինքս պատաղ հաղարատ հատուցեալոյ հետ միասին ու հոգեւոր ամենայնիս հեռ, որոնք հեռաւոր տեղէր մեզի համար միտքերնիս, մեր ու մեր գործընկերաց վրայ Հոգւոյն Որբոյ ողնութիւնը խնդրելիցնք. Հարեր ի բրեւ մեր եկեղեցական կարծեաց միաբանութիւն եւ մեր քներս արդարոյն առաջնորդ. մի Աստուծոյ եւ բոլոր աշխարհքիս առջեւը միարան ու հանդիսաւորութեամբ վերջին ընդհանուր Տրիդենտեան ժողովին ուղղափառ հաստատուն բանին ըրինք։

Բայց ոչի գիտնալով որ մեր մեզի յանձնուած բնութեամբ միայն՝ Աստուծոյ նկեղեցոյն ընդարձակ սահմանին մէջ միայն մնա մը կը կազմենք, առանց դարձուցեալոյ՝ Աստուծմէ գրուած Կենդրոնին Բարեբարեան Գահին դիմելիցիս, եւ արդարան Հօր Քրիստոսի Հոգեւոր տեղապահին մեր հնազանդութիւնն ու մեր ներքին մեծարանքն ու հաստատուն հպատակութիւնը յայտնելով՝ մեր գործակցութիւնն հոմար իր արհնութիւնը խնդրելիցնք։

Կարծենալ դիտնալով որ նոսեւ կայսեր ալ իրեն Տէրութիւնն դիտարկի (Ա. պետր. Բ. 13.) կը վայելէր մեր յարգութիւնն ընել, ամենքնիս միտքն մեր մեծարանքը Կայսեր մատուցինք եւ միանգամայն շնորհակալ եղանք որ զմեզ ասանկ ժողովի կոչեցէր, որուն մէջ երախտագիտութեամբ կը մտնենք թէ ինք եկեղեցոյ արդարութիւն ընելու ուզող դիտաւորութիւն ունի։

Ասիկ եղբայր հաստատուն փաստով մը օրինաւոր աշխատանի նիւաւորով եկեղեցական գործոց վրայ խորհելու սկսանք։ Աիշտ մարդերնիս ունենալով որ չէ թէ նոր եկեղեցի մը պիտի՞ շինենք, ինչպէս հիմակուան առենս յիմարական յանդգնութեամբ մը կ՚ուզուի, հապա անոր հոմար գրուած ենք, որպէս զի կատարելանք ան եկեղեցին՝ որն որ Քրիստոս Փրկիչը հիմնեց ու իր արիւնովը փրկեց, որուն մէջ իր Սուրբ Հոգին կը բնակի ու միշտ աշխարհքիս վերջը պիտի առաջնորդէ։ (Կարդալ Ի. 28.) անոր համար մեր նպատակը դիտարկարար ան գրքերը՝ որ ինչպէս կրնան վերցուիլ ան արգելքներէն՝ որոնք մինչեւ հիմիկ եկեղեցոյ ազատ յաջող յառաջացմանը դէմ կ՚ելլէին։

Ա. բանիս վրայ խորհածներս ու որոշածներս՝ յարմար ժամանակը հասնելուն պէս՝ եկեղեցիին ստանուած ճանապարհով մեր առանձնական իմաստին մէջ պիտի հրատարակենք։

Լիմայ որ իրարմէ կը բաժնուինք ու երկայնաժամանակեան բարեկամութիւնն եղբայր՝ (որն որ ան ուզամ ան մեծաւորչաղ պէտեսիսոսէից ու Արամեայ եւ Արեան ոսոնքուն օրերը ձեր մէջը դանուելնուս արդէն ըլլալու հոմար՝ մեզի կրնայ ապատի ժանր եղալ) նորէն ձեզի պիտի դառնայ, հարկ կը համարինք, սիրելիք, ինչպէս մեր հաստատրիմ քաղաքական դործակիցներուն նոյնպէս ձեզի ալ իրաւական, կրնամ ասիլ ու մեր ամենամտերիմ խոսք մը ուղղել։ Եւ արդարեւ, ձեր Հոգեւորական ասանդիներն ձեզի խուսած ասենք իր խօսքերը միշտ յաժանարհիւնամբ մեզի կ՚ընէք, առնոր հոմար ան ամենամամ տեղի եւս կը ապառնէր ան ունենդրութեան՝ երբ որ մեր խօսքերը 35 եպիսկոպոսներուն ձայներուն զարուցած ձեր ականջին ու արամբ կը հնչեն։

Սիրելիք, ոգեւորի ժամանակ է հիմակուան աշխարհքիս ժամանակը, եւ ասելի սխալ ու զարհուրելի կ՚երեւայ ապագան։ Աշխարհքիս վիճակին դրրին նոր կնիք մը բարած ու Աստուծոյ բարկութիւնն նոր բաժակ մը երկրին վրայ թափուած ու սիսուած կ՚երեւայ։ Ալ որ մարդ ալեւորները կը դարձնէ՝ միշտ թշուառութիւնն ու կորստեան պատկերնիս կը տեսնէ։ Ցաղանի պատերազմ, փոտորիկութիւն, ապատութիւն, սովութիւն, ասելութիւն ու ժողովուրդ ժողովրդեան դէմ կելլէ, եւ դաշտերս վրայ ալած պատերազմներնին ասելի մեծ հիսուսակութիւն կրեւ ու պատերազմ հոգիներու մէջ։ Զատ ալ շատ մարդիկներու հիշողութիւնն ու ծանօթութիւնն ասելեան ասեղանի եղած է, ու սոսկալի մարդերն մէջ՝ զորս որ իրենք իրարու լաւ կը հասկանին, խառաբին ոգիները ասելի եւս կը տիրեն ու մեծ բանութիւնն կը բանեցնեն ասոնց վրայ՝ քանի թէ անհաւատից որդոցը վրայ։ (Լուկաս. Ի. 8.) Աեօրէնութիւնն խորհուրդը՝ որն որ իսկզբանէ ի վեր երկնքը շրջանցէր, հիմակ ամէն ժամանակուընէ ասելի զօրացած է։ (Ա. Թեսաղ. Բ. 7.) Ամէն սակէ ետքը պարզ մարմնանալու ենք պատճառաւ ասատուածութիւն ու իմանալ անութիւն չէ՝ որն որ ամէն ժամանակ աշխարհքիս վրայ տիրեց, հապա դիտութիւնամբ ասուածասէրներն ու յայտնի պատերազմ ու կռիւ Աստուծոյ ու Անոր Օծեալին դէմ, ան է խառնարար ոգիներուն ու հիմակուան ասա մարդոցմէն ընդեղին խօսքը։ Թէպէտ ու ասատանիներ՝ ինչպէս Աստուածն կ՚ըսէ, Աստուծոյ կը հաւատան ու Անոր ասելիքներ կը դողան ու կը սարսին (Յակոբ. Բ. 19.) գիտան զի ահաւանին կրնալով չեն կրնար դիրծանիլ։ Անոր սակայն թիւնն՝ որն որ ամէն ան դեղերկոյ է, ի վերայ այսր ամենայնի ու մարդերու ասատանայէն ասելի չարանալով կը հրատարակեն որ Աստուծոյ ու Անոր ազգերու հաւաքն՝ ամենայն չարեաց աղբիւր ու երկրաւոր յաստուծոյդիմութիւնն արդեւք է, եւ ինչպէս է որ բարարարին ինքնաբ։ Պարծնը, այսպէս կ՚ազատուիկ հրապարակական գրուածներու մէջ նարերու հրատարակուած յայտարարութիւն մը, Կարծը որն որ ընկերութեան մէջեն պէտք է մերժուիլ, մարգասն մարքեն ունելելիքի բրլաս է։ Օնդոփութիւնն է՝ որ գլխաւորաբար Աստուծոյ կ՚ուղղուի։ Յովհան. Ի. 28.) Հանդիսաւորութիւնը առ ուխտարդիս ժողովրդեան ամէն սակաւ ազատութիւն ու յաջողութիւն տայով՝ Երկնից յաստուած աւելորդ կրնէ։ Ուստի մենք անոր հոմար գանանդան կրօնական կանոնները ու ինքնքերուն եւ հաստատութիւններ շնորհելու հոգ կը տանինք, որովհետեւ կրնամենք ազատութիւն բանալով՝ սանկ սակաւ կրնանէ ազատ բլլալ կիմանանք։ Աենք հաստատ ազատութիւն չենք ուզեր՝ ոնհաւատութիւնն հարկաւորութիւն կ՚ուզենք։

Սառնիր. ձեր եպիսկոպոսներուն շատ գեղարդեան բան է, սիրելիք, Աստուծոյ դէմ ասանկ յանդգնութիւն խոսքերը յառաջ բերելով՝ օրանք երբեք պատմութիւնն մէջ գեռ չեն լսուած, ձեր բարեպաշտ ակնարկները ասանկի։ Բայց հիմակուան ատենս հարկաւոր է որ անարգութիւնն անպատեղը որոնի որ ամէն շարիք գալս կ՚երլեն, յայտնենք. այսպէս կ՚ընէ շատ անգէր նեան։ Սուրբ Գիրքն ալ, վասն զի թիւնին բերան ըլլալու ծանրացուցեալն ոչ՝ վերատակար ըլլալն ալ կը դադրի։ Աստուծեցէք մեզ մը ասելի մասուսու վերը յիշուած ամենապիշա վարդապետութեան վրայ, եւ ամենիկապէս դիւրու կը տեսնէք որ ասրիշ բան չէ բայց եթէ ան կաղնատեան անմարմին հին մարմնեանի խմաստութիւնը՝ զոր որ Քրիստոս 8էն մեր ասեւաբանեանին առաջերեցուն մէջ իրրեւ ապարարութիւն մը յառաջ բերաւ, (Կարդ. ԺԲ. 16.) որն որ իր երկրաւոր ասատուածոյր վրայ կատարեալ հաճութիւն ունենալով՝ իր անձին սատնի կը խօսեր Ասոնք, ոնիս քաղաքի քարերեանին համաբերեալ ամաց քաղաց, հանեցէք, ինչ, ուրբ եւ ուրբի ինչ։ Բայց Աստուած անոր բառ. Ասնիս, յայսմ ինչերի զանիս ի քեզ գոհանիցեն, իսկ զոր պատրաստեցեալ ես՝ ամ ի քեզ գոհանիցեն։

Ի՞նչպէս եղեր է որ ասանկ ամենայն ինչ ասանկ ասանկ ասանկ

եւ թէ ամէն օր ամէնլեզուս. Աստուծոյ ոտ ապրիլը կ'ըլլայ՝ Հայր ծիր, Որդ ծիր, Սուրբ Հոգի ծիր, Նոր Ուխտի ծիրոյ պարպանոց, եւ մի՛ եւ մարդ կարենայ ոմն չի՛ որ սիրեր զ. քաղաքային կարգաւորութիւնները, մարդիկներն ու ազգերը իրարմէ բաժնելու, հապա նաեւ արտաքոյ սա ալ ունակ կացուցին՝ ինչպէս որ Եկեղեցւոյ ձեռքովը հաւաքում եւ սիրով իրարու հետ ներքուստ ու հոգեւոր կապուած ազգի ըլլան։

Պարբերագրիչներուն ուրիշ մի խոյզն ալ՝ որն որ նոյն իսկ քանի մը ուղղափառ ու ճշմարիտ յառաջնորդներ կը խրատեն, բայց տակը քրիստոնեութեան դէմ հիշեցնելիներ ու. ամէն բան տակը ու վրայ ընելու դիտաւորութիւն նենգոտութեամբ մը ծածկուած է՝ ու խօսքն է որն որ յանախ կապազանկներ թէ Դասապետը պէտք է Եկեղեցիին քաջնուէր։

Յոյլ դուռ հանիւոյլ են մի արքեալ զրուս ֆաղ ու խ, զի պրպտեցէք է արեւելեանի երդնիք (Ա՛ստի. ԺԹ. 14.) ըստ. հրեաստա մեր Փրկիչը, որ ինքն ալ. ազգութիւնն տուն իր ներկայ եղեալը. Տաճարին գաւառները ասուր բան էր։ Ան խօսքին ու ասա ուսակին վրայ հիմնած՝ նաեւ Եկեղեցին ալ Աստուծոյ տան քովը իրարու. նախագահի մը գաւառաց ղեկը, ուրայ զի պարիկ ապաք՝ որոնք մկրատեալ Փրկչին կը վերաբերին, գաւառաց ձեռքովն ալ Փրկչին բերուին։ Եւ Եկեղեցին երկրորդ կենաց ոգուտիսը եղած բաները ապրիլցնելէն զատ՝ Աստուծոյ երկիր ալ յաւիտենական կենաց առաջն ալ մեկուղ կը միացնէ, ինչպէս որ հոգին ալ մարմնոյն հետ միացած է։ Հիմայ ոտ մարդեցոյ կենները կ'ուզեն որ մարմնոյն ու. հոգին, երկիրն ու երկինքը, գոտաստան ու Եկեղեցին, մեռելներն ու Քրիստոս իրարմէ բաժնեն։ Ան ապէ եռաբ ինչ լեռ գաբ ոչ հանուիներ Անոր երեսն՝ Կարդիներ։ Քրիստոսի անունի սրտաշարժ խօսքին իրենց տուած պատասխանն ա՛ է։ Դուք ձեզմէ կշռեցէք, սիրելիք, թէ որ ձայնին եռաւէն պէտք են երթալ ձեր եպիսկոպոսները, երբոր չեն ուզեր որ իրենց հոգւոյն վրայ բեռնաւորուի զատ-Աստուծոյ երկիրն ու յաւիտենական կենաց առաջն ալ մեկուղ կը միացնէ, ինչպէս որ հոգին ալ մարմնոյն հետ միացած է։ Հիմայ ոտ մարդեցոյ կենները կ'ուզեն որ մարմնոյն ու. հոգին, երկիրն ու երկինքը, գոտաստան ու Եկեղեցին, մեռելներն ու Քրիստոս իրարմէ բաժնեն։ Ան ապէ եռաբ ինչ լեռ գաբ ոչ հանուիներ Անոր երեսն՝ Կարդիներ։ Քրիստոսի անունի սրտաշարժ խօսքին իրենց տուած պատասխանն ա՛ է։ Դուք ձեզմէ կշռեցէք, սիրելիք, թէ որ ձայնին եռաւէն պէտք են երթալ ձեր եպիսկոպոսները, երբոր չեն ուզեր որ իրենց հոգւոյն վրայ բեռնաւորուի զատ-Աստուծոյ երկիրն ու յաւիտենական կենաց առաջն ալ մեկուղ կը միացնէ, ինչպէս որ հոգին ալ մարմնոյն հետ միացած է։

Ինչպէս զիրենք ուրիշ Հիմնական վարդապետութիւնը իւր ընդունողը Աստուծմէ իրենց դրամ իշխանութիւնն ոչինչ են հնազանդել՝ կը ցնորի իր անդրանիկ հաւատքն՝ զորն որ ունի Աստուծոյ ամենայոյ ու խմաստն սիրելական կառավարութիւնը վրայ։ Եկեղեցին ու որելոյ բերանն բնդունաս խուրը կը զարհ ու. կը քարոզէ թէ Հնապնդ ելբոյ ասենոյ հարցինքն ոչինչն ոչ ինչ ինչ ինչ ինչ։ Եկեղեցին ինչ ինչ ինչ ինչ

զանձին, սակայն ապէտ գործունէութիւն, քրիստոնէական հաւատերութիւն եւ յոյս, ու որդիական հաւատք մի՛ որ Հաւատոյ Աստուծոյ անշնչութեան ու օգնութիւնը, որն որ նոսրս հիմակ ոչ գրան ուսանիլ եւ դասմանալի եղծակաս մը մի՛ կը փրկէ զանձիկ՝ որն որ յաստոյ խաւարային անեղեն մէջէն ճշմարիտ հաւատալով ամուր հաւատոյնք մ՚ընե։ — Բայց թող տանք որ Աստուած գասէ ու պատժէ այնպիսիներդ՝ որոնք իրենց ձեռագործներն ու սիրոյ ուսանոց սիրոյ ձեր կարօտութիւնոցդ կը փակեն, վասն զի ոնիկա ապրէն յաստոյդդին ձանոյց մեր թ՚ոյզեւ մեկ օր մը ձեր ուզն անցնելով ասոր կոյսին կեցուցեալը պիտի դասէ։ (Մատթ. Իզ. 41–46։) Իսկ եմեկ գոնք անձամբ ժամանակն յաստոյ կ՚սպէք բռնութեամբ ձեր իրաւունքը տալ բերել ու բռնական գործքերով եւ արիւնհելութեամբ գնեց կ՚արտասուքք, ու ասեն Աստուած ձեզի թեր չելլեր՝ հապա դեմ կ՚ելլէ. ձեր ունեցած ղեկնեն ու հոմբերութեան համար ձեզի տրուելու յաստեղեան փարձքը կը կորցնիք, ու երկնքի տեղ ան ուշադրեցիք մեկնէն կը սկսիք գժոխքը ձեզի հետ մեկտեղ չարութեամբ արուտուտուած խղճմտանքներդնոյդ մէջ կրելէ։ Ուրեմն թնդրեցէք ամէն բանէն յառաջ Աստուծոյ արքայութիւնն ու անոր արդարութիւնը, իսկ ուրիշ ձեզի հարկաւոր եղածներդ — ճշմարտասէր Աստուածը ասիկա կը զրուցէ — ձեզի կ՚ատէլիս։

Գանք. քանչ պտաւերազմոյք, գանք որ այսպիսի խռովիցդ ու ամրոյնոյց ասեն մի՛ օրինաց ու կարգաւորութեան երկրի կոնոնը հրոյ ձեռամբ դործածեցիք, գանք ալ եղիսկոպոսաց բերնէն խօսք մը լսեցէք, չէ թէ ան խօսքը միայն՝ զոյն որ արդէն Յովհաննէս ասկիր 1800 տարի յառաջ ձեր կենսաբանիցներուն ըսաւ, թէ Մի՛ ըստ խռիցեւ ի՛ դ ըստ դրդարդեցեւ։ Հապա լսցին նեղ խոսցին ինչ։ (Ղուկ. Գ. 14.) Հապա հիմակուան ժամանակիս յորմամբ ուրիշ խօսք մ՚ալ։ Դպրեցէք որ մեկէ մը չմոլորիք, հաւատարիմ կեցէք ձեր դրօշին երդմանը, վասն զի ան երդումը ամենակալող Աստուծոյ բերիք։ Թողլր աշխարհք գիտէ որ դուք քանչ էք։ եւ անոր համար ալ ընարհակալ կ՚ըլլան ձեզի ամէնքը, որոնք սրինոյ, իրաւանց ու կարգի կանոնի օրբութիւնը կը ճանչնան։ Բայց մեղ եղեռնասացա ձեր անանց հոգիները յանչափ աւելի սիրելի են՝ քան թէ ձեր հոգի բռնաբերներ։ Աստուծոյ եւ անոր արքայութիւնը վերջ ունի։ Հիմնկուան աւելնա մահն ամէն ժամ ձեզի մերձ է, անոր համար մտածեցէք յաւիտենական թագաւորութեան, Աստուծոյ եւ անոր արքայութիւնը վրայ։ Խորհեցէք ձեր զենքերուն պէս յաստակ ու ջինջ պահեցէք, որպէս զի երբ որ թշնամոյ գնդակը ձեր քաջ սիրտը ծակելու բլլայ՝ անմիջապէս մեռնիք զեղաշնական հոգիներուդ մոլեռը երկինքը բանայ։

Դուք ո՛ սիրելի քրիստոնեայ մարդ, ձեզի ալ առանձին խօսք մը ունիք։ Ձերդ ոգին վրայ կը հանդիպի ապաղային յոյսը։ Դուք որ ձեր առանց կամեցողի մարդկային ազդի մասայ զանկիներդ կը մատուցանեք, արքուցեցէք ամենայ նաեւ ձեր բարեպաշտ հաւատացեալ որուն բիսած քրիստոնէութեան կամին ալ։ Ինչ բան որ դուք Աստուծոյ եւ անոր արքայութիւնը վրայ անոնց մասայ հոգիներուն մէջ կը ապատարեք, ոնիկա հոն խարանի տրմատ կը ձգէ. եւ թէպէտ վերջին շատ ուշ նաեւ. աշխարհքս տիրոնի ալ անոնց վրան դարս կպչելու բլլայ՝ ի վերայ այսր ամենայնի յուսանք Ժամանակին տանեք նորէն կը ծլին ու կը դարտարանն եւ. փրկութիւն զառներ կը բերին։ Օրինակ ու մանրիտարութիւն ըլլայ ձեզի ամենասաբ Տայրն Աստուծոյ, որն որ վերանայ Լեկեղեցոյ ալ Տէր է։

Ո՞ր հոգեւոր գործակիցներուն այս ինքն՝ քահանայիկ արգէն մեկ առանձինն երկայն բարակ խոսակցութիւն մը ուզած ենք, ուստի պէտք որ հանդեսաւոր պատարագով մը մեր ժողովքը վերջացուցինք եւ հիմա միկզմեկ պէտք բան մ՚ունինք՝ ուրիշ բան չունար։ բայց եմեկ հրապարակաւ ու բարձր մեր հաւատացեալ թեմերուն առջեւը՝ որոնք կարօտութեան ուրբութեան մեջ Լեպտէն մինչեւ Ադրիատիան ծով, Ցեսեդեր դեռեն մինչեւ Թենա իրարմէ հեռու տեղերու մեջ տարածուած կը բնակին, մի անգամ մ՚ալ նարդել ան կարծուղնկն սիրոյ, վերանութեան եւ հաւատարմութեան դաշինքը՝ զոն որ մենք մեր միաբան գաղոն ու ժողովուրդը հաստատեցինք, եւ գործակոց նորագել մեր եպիսկոպոսական որոշումը՝ որ բրինք Աստուծոյ եւ անոր արքայութեան ու անոր հաւատացեալ ժողովրդեանը համար գործելու, ապրելու, ապրելու եւ մեռնելու Աստուծոյ առաջ կամայք հանանցին։ Ձեր ապրիքն ու ձեր սիրելի վարուելութիւնը՝ որուն համար միաբան ձեզի կ՚ադաչենք, մեզի օգնական բլլան։

Ը Նարկը Ցեսեան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ղեցի ընդ ձեզ, ընդ ամենեսեան։ Ամէն։

Պ՚ելնա, Յունիս 17, երրորդ կիրակի յետ Պենտակոստէից, 1849։

Ասկից երբեք կամ զուն 35 եպիսկոպոսաց ամուսնները, որոնց մէջը կարդինալ ալբանիկոսաց է, վերջ ալբանիկոսաց ու 28 եպիսկոպոս։

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ԱՌԱՔԵԱԼԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏՈՒԱԾ ԱՐԸ։

Աստէն մոգպ ոչեաք է խոստովանի որ Խոստացուց կենդանի Հանճարը, մասնաւորական կարգադրութիւններն ու իրենց գեղեցիկ երկիրը գանոնք ամէն կերպով երջանիկ ընելու բաւական են, բայց ցաւալին ան է որ Խոստալի ճշմարիտ հայրենասէրներուն այնչափ ոգեւորական ջանքերը քանի մը անձնասէր մարդիկներուն հնարքներովը չէ թէ միայն կը խափանուին, հապա նաեւ անոնց տեղ այնպիսի սկիզբներ նոյն ազգին մէջ կը սորվին, որոնք նոյնանար խեղճութեանց պատճառ կ՚ըլլան։ Խոստալի հարազատ բարեկամներն ասոր վրայ մեծապէս կը ցաւին ու կը ճգնին որ ան ժողովրդեան երջանկութիւնն ապրանքներուն խարդախ հարդարներուն հարարարարիներով ժողովուրդը զգուշացնեն ու խաղաղ ճանապարհ ճշմարտապէս ծաղկեցնեն։ Ա՛ս հոգւով ու միայն ան վերջին մարդոց վրայ կը գրէ Դուբլինի խոսալիկն Արմանի՝ լրագրին ալ հետեւեալ հատուածը։

Պ՚ենուայ որ ան՝ խոսալական նորաբութեան առաքեալները՝ ժողովրդը աւելի եւս կրնասէր, աւելի բարոյական ու ամէն կերպէն բարբոջին ազատ եւ. անկոխ ոլորտ ընեին, որպէս զի Խոսալական ազգը աւելի եւս քաղաքակիրթ ու առաջ ըլլայ։ Բայց բարքերն հակառակը կը տեսնուի, վասն զի ժողովրդեան բարոյականը աւելի եւս ապականուելու սկսաւ։ Ասոնց պատահական դէպք մը չէ, հապա մասնաւորապէս իրենց սկիզբ դրած են։

Պրօնը՝ որ ժողովրդեան առաջին ուսուցիչ ու յաղթն է, մեկ բարակ հնարքով մը նոյն իսկ եկեղեցիներուն մէջ բնաբարեցաւ, եւ պարտող յանդգնութեամբ մը արհամարհուելու քահանայիկ եւ ծերերուն վրայ։ Քրիստոս նախ Պետրոսեան անուանուեցաւ, եռքնն բանալիներուն կոչուեցաւ. որբանիզմ հոգեղէն, չէ ըսուեցաւ ան մարդ՝ որն որ Ընդարսին պէս՝ Քրիստոսի աստուածութիւնն ուրանայ, թէ որ միայն Ինքը բարոյականն ընդունի։ Եկեղեցեաց շքեղ ու փառաւոր զարդերը՝ անվայել գեղեցիկ, զայրոյթեղեցուցիչ, եւ. տեսարանական հոգիին տաք հարարուելու։ Հաստատեցին որ դպրոցականներդ գիտութեան մէջ Աստուծոյ ու Քրիստոսի դաղափարը խանգարեցին, իսկ Լուտեր ուղիղ նորոգեց՝ անոր իր ան մի ուժութիւնը տարով։ փարդապետեցին որ աստուածական բարոյականութեան պատուիրանները՝ ինչինոր ուրբ գոհ մը երկրին երկինքը մերձենալ, եւ. թէ կամարձիկ հաստատը՝ ճշգիս. խոսերով՝ ուրիշ բան չէ բայց եթէ պարզ փիլիսոփայութեան փարդապետական ու նեղբին լուսը եւ քաղաքական կերպիւ։ Ասանք եւ ուրիշ հոգարարար ասոնց նման նոսիս նոսիս դատութիւններ էին իրենց հիմնական սկզբունքները՝ որոնց վրայ իրենց կրնանան Խ. ազգին նորոգութիւնը՝ ոչինչ ոչ ինչ։ Ասոնք եւ ուրիշ հոգարարար ասոնց նման նոսիս նոսիս դատութիւններ էին իրենց հիմնական սկզբունքները՝ որոնց վրայ իրենց կրնանան Խ. ազգին նորոգութիւնը՝ ոչինչ ոչ ինչ։ Բայց իրենցմէ անոնք եղան այսպէս ըսին. ժողովուրդը խելք չունի, ասանկ բարձր սեռութիւններ չկրնար ընել, ու սեռութիւնները վարպետներու կը ծառայեն. ժողովուրդը դպրոցանը ու կիրը ան է, ուրեմն պէտք է գրոյցներդ դրգռել ու կիրքերը բարձրել։ Դատողներդ ուրեմն կամարձիկ եկեղեցոյ քահանայութիւնն վրայ ու խել մը դրգռարարութիւններ ընենք, բայց բարը քահանայութիւնն վրայ չէ, ապա թէ ոչ՝ պատերազմը շատ մեծ ու սարսափելի կ՚ըլլայ։ Մեկ մասը յարձիելէն եւրոպ կը սկսին նոյն սարսափելիութիւնները փարեցնելն՝ քահանային, քահանային եպիսկոպոսին, եպիսկոպոսին՝ Քահանայապետին վրայ սարսափել։ Նայեցէք միա գրեք որ միտ կրծեն ու քահանայութիւնը մեծարել, ձեւացնեցէք, բայց միտ ամբարտաւանեցէք ուրեմն որ քահանաները ժողովրդեան մարքն ընչեցէք ու հեռացնեցէք։ Քահանայապետը իրեն Եկեղեցոյ հոգեւոր հայր ասուին մեծարանքը պատուեցէք, իսկ իրեն աշխարհի իշխան ժողովրդեան աչքին ուրիշ ոչինչ ոչ ինչ գեղ ունի գեղ ցուցուցէք, կրծեցուցէք, ջնջեցէք զանիկա։ Գիրք կը գրեր նեղ միջատակարաններ հնարեցէք, որոնք կը շարադրեն նեղ նամակներ, ընդեր ու իմ գրեմ ակցութիւններ շինեցէք եւ այնպէս ցուցեցէք որ ան՝ ատոր ապահով ամբարտաւանութեամբ ու ատոյգ ադրիրներ իմացուած են։ Թիւրա բաներ հնարեցէք, երբեք մի գադրիք, ան ատեն՝ չէ թէ միայն ժողովուրդը ձեզի կը հաւատայ, հապա դուք դուք ալ կը սիրիք կամայ կամայ ձեր հնարած գիւտերուն հաւատալ։

Ժողովուրդը կամ գէթ ժողովրդեան մեկ մասը բայց մեծ մասը ատոնի հնարքներուն հաւատալ, եւ կամ ան ատոնի ապրանքներն ապշելու ու շփոթելու, եւ նոյն միտակաբ մեծ նոյնարատութիւնները փառեցնելն՝ քահանային, քահանային՝ եպիսկոպոսին, եպիսկոպոսին՝ Քահանայապետին վրայ սարսափել։ Նայեցէք միա գրեք որ միտ կրծեն ու քահանայութիւնը մեծարել, ձեւացնեցէք, բայց միտ ամբարտաւանեցէք ուրեմն որ քահանաները ժողովրդեան մարքն ընչեցէք ու հեռացնեցէք։ Քահանայապետը իրեն Եկեղեցոյ հոգեւոր հայր ասուին մեծարանքը պատուեցէք, իսկ իրեն աշխարհի իշխան ժողովրդեան աչքին ուրիշ ոչինչ ոչ ինչ գեղ ունի գեղ ցուցուցէք, կրծեցուցէք, ջնջեցէք զանիկա։ Գիրք կը գրեր նեղ միջատակարաններ հնարեցէք, որոնք կը շարադրեն նեղ նամակներ, ընդեր ու իմ գրեմ ակցութիւններ շինեցէք եւ այնպէս ցուցեցէք որ ան՝ ատոր ապահով ամբարտաւանութեամբ ու ատոյգ ադրիրներ իմացուած են։ Թիւրա բաներ հնարեցէք, երբեք մի գադրիք, ան ատեն՝ չէ թէ միայն ժողովրդը ձեզի կը հաւատայ, հապա դուք դուք ալ կը սիրիք կամայ կամայ ձեր հնարած գիւտերուն հաւատալ։

Ասանք եւ ուրիշ հոգարարար ասոնց նման նոսիս նոսիս դատութիւններ էին իրենց հիմնական սկզբունքները՝ որոնց վրայ իրենց կրնանան Խ. ազգին նորոգութիւնը՝ ոչինչ ոչ ինչ։ Բայց իրենցմէ անոնք եղան այսպէս ըսին. ժողովրդը խելք չունի, ասանկ բարձր սեռութիւններ չկրնար ընել, ու սեռութիւնները վարպետներու կը ծառայեն. ժողովրդը դպրոցանը ու կիրը ան է, ուրեմն պէտք է գրոյցներդ դրգռել ու կիրքերը բարձրել։ Դատողներդ ուրեմն կամարձիկ եկեղեցոյ քահանայութիւնն վրայ ու խել մը դրգռարարութիւններ ընենք, բայց բարը քահանայութիւնն վրայ չէ, ապա թէ ոչ՝ պատերազմը շատ մեծ ու սարսափելի կ՚ըլլայ։ Մեկ մասը յարձիելէն եւրոպ կը սկսին նոյն սարսափելիութիւնները փառեցնելն՝ քահանային, քահանային՝ եպիսկոպոսին, եպիսկոպոսին՝ Քահանայապետին վրայ սարսափել։ Նայեցէք միա գրեք որ միտ կրծեն ու քահանայութիւնը մեծարել, ձեւացնեցէք, բայց միտ ամբարտաւանեցէք ուրեմն որ քահանաները ժողովրդեան մարքն ընչեցէք ու հեռացնեցէք։ Քահանայապետը իրեն Եկեղեցոյ հոգեւոր հայր ասուին մեծարանքը պատուեցէք, իսկ իրեն աշխարհի իշխան ժողովրդեան աչքին ուրիշ ոչինչ ոչ ինչ գեղ ունի գեղ ցուցուցէք, կրծեցուցէք, ջնջեցէք զանիկա։ Գիրք կը գրեր նեղ միջատակարաններ հնարեցէք, որոնք կը շարադրեն նեղ նամակներ, ընդեր ու իմ գրեմ ակցութիւններ շինեցէք եւ այնպէս ցուցեցէք որ ան՝ ատոր ապահով ամբարտաւանութեամբ ու ատոյգ ադրիրներ իմացուած են։ Թիւրա բաներ հնարեցէք, երբեք մի գադրիք, ան ատեն՝ չէ թէ միայն ժողովրդը ձեզի կը հաւատայ, հապա դուք դուք ալ կը սիրիք կամայ կամայ ձեր հնարած գիւտերուն հաւատալ։